

ИМОВИНА И ПРАВНИ ПРОМЕТ

Др Ненад Тешић

САДРЖАЈ

- Појам имовине.
- Општа имовина и посебне имовине.
- Функције опште имовине и посебних имовина
- Појам правног промета.
- Сингуларна и универзална сукцесија.
- Транслативан и конститутиван пренос.
- Деривативно и оригинерно стицање.
- Персонална суброгација (цесија, преузимање дуга, преузимање испуњења и приступање дугу).
- Реална суброгација

Општа имовина (1)

Појам имовине је сложен, и тешко га је дефинисати.

- Према једнима имовина је скуп имовинских права и обавеза
- Субјективна теорија Обрија и Роа, имовина је везана за личност, чини је сва садашња и будућа права али може бити сачињена и само од обавеза (може представљати стаклену посуду са признаницама о дугу), смрћу субјекат постаје заоставштина
- Према другима, имовина је скуп имовинских права, обавезе терет за имовину
- По некима имовина је позитивна разлика између активе и пасиве (правне, економске и књиговодствене дефиниције)
- Општа имовина је свеукупност права и обавеза, али у пракси овај појам углавном нема функцију.

Општа имовина (2)

Дешавало се да неко лице остане без имовине кроз конфискацију или национализацију, или услед давања завета сиромаштва у неким монашким редовима

- По неким становиштима то није могуће, ако је имовина скуп права и обавеза
- Обично се колоквијално каже да дужник одговара за дугове «целокупном имовином», али не обухвата имовину која не подлежу принудном извршењу
- У тестаменту «оставља сву своју имовину», не обухвата она права која нису наследива.

Посебне имовине – имовина малолетника

- Мањи или већи скуп права и обавеза у оквиру опште имовине за које важи посебан правни режим, која има своју индивидуалност, на пример по саставу или функцији (фондови, мале имовине)
- Настају углавном по закону, али могу и на основу уговора, одликује их јединствен правни режим различит од остатка имовине
- Имовина коју је стекао радом након 15 године живота, малолетник самостално располаже
- Другом својом имовином малолетник који је напунио 15 година све до 18 г. располаже само уз претхону или накнадну сагласност законског заступника,
- до 14 године сви послови које закључи малолетник су ништави па његовом имовином управљају и располажу законски заступници, осим послова малог значаја, послова из којих стиче само права и послова из којих не стиче ни права ни обавезе (неутрални послови)

Посебне имовине – имовина малолетника

- Располагање непокретном имовином и покретном имовином велике вредности родитељи могу предузимати само уз претходну или накнадну сагласност органа старатељства
- Главницу имовине детета родитељи могу употребити само за његово издржавање или када то захтева неки други важан интерес детета.
- Приходе од имовине детета родитељи могу употребити и за сопствено издржавање односно за издржавање свог другог заједничког малолетног детета.

Посебне имовине – посебна и заједничка имовина супружника

- Имовина коју је брачни друг унео у брак и она коју је у браку стекао поклоном или наслеђем (посебна имовина)
- Њоме супружник самостално управља и располаже
- Имовина стечена радом и од имовине стечене радом (заједничка имовина)
- Заједничком имовином управљају заједнички и споразумно

Посебне имовине - заплењива и незаплењива имовина

- Обично се каже имовина дужника је “општа залога” за намирење обичних, необезбеђених (хирограферних) поверилаца, одређена добра су изузета
- Функција имовине која није подесна за извршење је ОЧУВАЊЕ ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛНОГ МИНИМУМА
- Ово питање регулише Закон о извршењу и обезбеђењу
- Непокретности изузете од извршења
- Не може бити предмет извршења пољопривредно земљиште земљорадника површине до 10 ари.
- То не важи кад се намирује новчано потраживање које је обезбеђено уговорном хипотеком или заложном изјавом.

Покретне ствари изузете од извршења

- 1) одећа, обућа и други предмети за личну употребу, постељне ствари, посуђе, део намештаја који је неопходан извршном дужнику и члановима његовог домаћинства, шпорет, фрижидер и пећ за грејање;
- 2) храна и огрев који су извршном дужнику и члановима његовог домаћинства потребни за три месеца;
- 3) готов новац извршног дужника који има стална месечна примања до месечног износа који је законом изузет од извршења, сразмерно времену до наредног примања;
- 4) ордење, медаље, ратне споменице и друга одликовања и признања, лична писма, рукописи и други лични списи и породичне фотографије извршног дужника;
- 5) помагала која су особи са инвалидитетом или другом лицу с телесним недостацима неопходна за обављање животних функција;
- 6) кућни љубимац.

Потраживања изузета од извршења

- 1) примања на основу законског издржавања, накнаде штете због нарушења здравља, новчане ренте због потпуне или делимичне неспособности за рад и новчане ренте за издржавање које је изгубљено услед смрти дужника издржавања;
- 2) примања на основу новчане накнаде за телесно оштећење према прописима о инвалидском осигурању;
- 3) примања која се остварују према прописима о социјалној заштити;
- 4) примања на основу привремене незапослености;
- 5) примања на основу закона којим се уређује финансијска подршка породици са децом;
- 6) примања на основу стипендије и помоћи ученицима и студентима;
- 7) потраживања чији је пренос законом забрањен.

Наследива и ненаследива имовина

- Ова имовина је под посебим режимом док је преостала имовина која је није подобна за наслеђивање под другим режимом,
- На пример плодуживање није наследиво, издржавање није наследиво
- Функција ове имовине је олакшан правни промет (пренос заоставшине као целине), исто важи и у погледу негативне наследне изјаве.
- Наследство у коме нема права које се састоји само од обавеза ће у тренутку смрти оставиоца прећи на његове наследнике али га се они негативном наследном изјавом могу одрећи, с тим што наследници могу одговорати за дугове само до висине наслеђеног
- Имовина обухваћена тестаментом може бити издвојена као посебна
- Једно исто добро може бити у саставу различитих скупова на пример изузето од извршења, посебна имовина супружника и обухваћено тестаментом

Функције имовине

Гарантна функција

- Пре него уђе у посао са неким лицем поверилац ће проверити његов бонитет, заплењива и незаплењива имовина
- Претпосатвка је да ће дужник који има више заплењиве имовине пре добровољно испунити обавезу од онога који нема довољно имовине
- **Прометна функција**
- Права и обавезе стално улазе и излазе из опште имовине и посебних имовина Ако се преноси имовинска целина, Лице на које пређе на основу уговора нека имовинска целина физичког или правног лица, или један део те целине, одговара за дугове који се односе на ту целину, односно на њен део, поред дотадашњег имаоца и солидарно с њим, али само до вредности њене активе
- Некада се може располагати једним актом упо асти, уговор о уступању и расподели имовине за живота оставиоца, уговор о продаји стечајног дужника као правног лица, поступак се наставља против стечајне масе
- По неким ауторима само посебне имовине имају функцију, на пример очување егистенцијалног минимума

Правни промет

- Правни поредак одређује услове за стицање, измену и престанак права
- Транслативни промет - пренос у пуном обиму (заснован на отуђењу)
- Конститутивни промет (пренос ужег права, засновано на оптерећењу службеност, залога)
- Реститутивни промет је супротан конститутивном, враћање у пређашњи обим, по брисању хипотеке по престанку закупа и сл.
- Својина се као еластично право по престанку терета успоставља у пуном свом обиму, без било каквог додатног акта

Врсте стицања

- **Непосредно стицање** (израда ствари од сопственог материја, стварање ауторског дела реалним актом) , нема претходника или не знамо ко је, или је очигледно да се претходник одрекао свога права (окупација) и
- **Посредно** постоје најмање два актера преносилац и стицалац

Оргинарно стицање

- **Оргинарно стицање окупацијом (присвајање ничије ствари)**
- Изградња
- стицања својине изградњом објекта на основу грађевинске и употребне дозволе
- **грађење на туђем земљишту, оригинарни начин**
- Ако се доградњом или надзиђивањем изгради посебан део зграде који представља засебну целину, а власник је за такву градњу знао и томе се није противио, савестан градитељ стиче право својине на том посебном делу сходно члану 24. став 1. Закона о основним својинско-правним односима.
- Откуп стана је оригинарни начин "Уговором о откупу стана стиче се право својине по самом закону и такав уговор има стварноправно дејство, при чему је стицање извршено моментом закључења пуноважног правног посла, односно уговора о откупу. Овако стицање својине путем откупа има елементе оригинарног стицања, јер се право својине не изводи из права предходника, већ испуњењем законских услова. Моментом закључења уговора о откупу право закупа прераста у стварно право, чиме је учињен правни дисконтинуитет између ранијег режима у режим приватне својине."

Деривативно стицање

- **Деривативно (изведено)**. Претходник по правилу мора имати то право, и да је овлаштен да њиме располаже, поред тога је неопходно да је прибавилац овлашћен а стиче на пример нека права су реалтивно резервисана за домаће држављане
- Општи принцип да нико не може пренети на другог више права него што сам има **Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet**
- Има ситуација где се располаже туђим правом нпр. ако је уговорена извршна вансудска хипотека и потом уписан а у јавне књиге, хипотекарни поверилац у случају доцње хипотекарног дужника може приступити вансудској јавној продаји хипотековане непокретности
-

Деривативно стицање

- Оно је најчешће на основу уговора, али може бити и на основу закона на пример наслеђивање или судске одлуке (судско založno право)
- По правилу није довољна једна чињеница, већ је потребан скуп правних чињеница основ (**iustus titulus**) и начин стицања (**modus acquirendi**).
- Предаја (traditio) је модус код покретних код непокретних модус је упис у јавне књиге(intabulatio)
- Посебни случајеви оргинарног стицања су стицање од невластника и одржај, иако могу бити засновани на правном послу, нема услова за деривативно стицање, па се стицалац позива на испуњеност услова за оргинарно стицање од невластника, за који није потребан протек времена или одржај за који је поред осталих услова потребан и протек времена

Сингуларна и универзална сукцесија

- Разлика је у начину на који је право одређено као целина или појединачно .
- Ако право које се преноси појединачно одређен у питању је сингуларна сукцесија (принцип специјалности)
- Ако се права преносе као целина ради се се о универзалној сукцесији, ако на основу закона или тестаментуа сваком наследнику припада по половна заоставшине ради се о универзалној сукцесији,
- Разлика није у количини и квалитету права већ у одређености
- Слично је у компанијском праву код статусних промена које нормира Закон о привредним друштвима :
 - 1) припајање;
 - 2) спајање;
 - 3) подела;
 - 4) издвајање.
- Уговор о статусној промени закључује се ако у статусној промени учествују два или више друштава.

Персонална суброгација

- Замена једног субјекта другим субјектом у неком правном односу при чему правна позиција субјекта кооји је остао у односу бива нерпомењена
- замена садашњег повериоца или дужника новим повериоцем или дужником, до ње долази НА ОСНОВУ ЗАКОНА , на пример ако неко изврши дужникову обавезу он долази на место дотадашњег повериоца (правни интерес за такво испуњење туђег дуга има јемац, или заложни дужник)
- До замене повериоца може доћи и НА ОСНОВУ УГОВОРА тада говоримо о уступању потраживаања - цесији
- Три лица цедет(уступилац) цесионар (пријемник) и цесус (дужник, довољно је да цесус обавештен о цесији није потреба његова сагласност.

ЦЕСИЈА

Обавештење дужника

За пренос потраживања није потребан пристанак дужника, али је уступилац дужан обавестити дужника о извршеном уступању

Испуњење извршено уступиоцу пре обавештења о уступању пуноважно је и ослобађа дужника обавезе, али само ако није знао за уступање, иначе обавеза остаје и он је дужан да је испуни пријемнику

Вишеструко уступање

- Ако је поверилац уступио исто потраживање разним лицима, потраживање припада пријемнику о коме је уступилац прво обавестио дужника, односно који се први јавио дужнику.
- **Однос пријемника и дужника**
- (1) Пријемник има према дужнику иста права која је уступилац имао према дужнику до уступања.
- (2) Дужник може истаћи пријемнику поред приговора које има према њему и оне приговоре које је могао истаћи уступиоцу до часа кад је сазнао за уступање.

ОДНОС УСТУПИОЦА И ПРИЈЕМНИКА

- Уступилац је дужан предати пријемнику обвезницу или другу исправу о дугу, ако их има, као и друге доказе о уступљеном потраживању и споредним правима.

- (2) Ако је уступилац пренео на пријемника само један део потраживања, он је дужан предати му оверен препис обвезнице или које друге исправе којом се доказује постојање уступљеног потраживања.

- (3) Он је дужан издати му, на његов захтев, оверену потврду о уступању.

- ***Одговорност за постојање потраживања***

- **Члан 442 ЗОО**

- Кад је уступање извршено уговором са накнадом, уступилац одговара за постојање потраживања у часу кад је извршено уступање.

- ***Одговорност за наплативост***

- **Члан 443 ЗОО**

- (1) Уступилац одговара за наплативост уступљеног потраживања ако је то било уговорено, али само до висине онога што је примио од пријемника, као и за наплативост камата, трошкова око уступања и трошкова поступка против дужника.

- (2) Већа одговорност савесног уступилоца не може се уговорити.

ПОСЕБНИ СЛУЧАЈЕВИ УСТУПАЊА ПОТРАЖИВАЊА

- *Уступање уместо испуњења или ради наплаћивања*
- **Члан 444**
- (1) Кад дужник уместо испуњења своје обавезе уступи повериоцу своје потраживање, или један његов део, закључењем уговора о уступању дужникова обавеза се гаси до износа уступљеног потраживања.
- (2) Али, кад дужник уступи своме повериоцу своје потраживање само ради наплаћивања, његова се обавеза гаси, односно смањује тек кад поверилац наплати уступљено потраживање.
- (3) У оба случаја пријемник је дужан предати уступиоцу све што је наплатио преко износа свог потраживања према уступиоцу.
- (4) У случају уступања ради наплаћивања дужник уступљеног потраживања може испунити своју обавезу и према уступиоцу, чак и кад је обавештен о уступању.
- *Уступање ради обезбеђења*
- **Члан 445**
- Када је уступање извршено ради обезбеђења пријемниковог потраживања према уступиоцу, пријемник је дужан да се стара са пажњом доброг привредника, односно доброг домаћина о наплати уступљеног потраживања и да по извршеној наплати, пошто задржи колико је потребно за намирење сопственог потраживања према уступиоцу, овоме преда вишак. (случај фидуцијарног преноса права у правном систему РС)

Цесија у склопу других правних послова

- До цесије долази и прилико преузимања потраживања али и прилико уступања уговора.
- Цесија се налази у основи бројиних послова првредног права
- Факторинг Закон о факторингу у РС (2013)
- Учесници у факторингу су:
 - (1) Уступилац, који продаје фактору своје потраживање од дужника и
 - Фактор, који купује потраживање од уступилоца (банка или привредно друштво)
- У смислу овог закона факторинг може бити:
 - 1) домаћи;
 - 2) међународни.
- Према обавези преузимања ризика наплате потраживања, факторинг из става 1. овог члана може бити:
 - 1) факторинг без регреса;
 - 2) факторинг са регресом.
- Секјуритизација и сл.

Преузимање дуга (1)

- 1) Преузимање дуга врши се уговором између дужника и преузимаоца, на који је пристао поверилац.
- (2) О закљученом уговору може повериоца известити сваки од њих, и свакоме од њих може поверилац саопштити свој пристанак на преузимање дуга.
- (3) Претпоставља се да је поверилац дао свој пристанак ако је без оградe примио неко испуњење од преузимаоца, које је овај учинио у своје име.
- (4) Уговарачи, као и сваки од њих посебно, могу позвати повериоца да се у одређеном року изјасни да ли пристаје на преузимање дуга, па ако се поверилац у одређеном року не изјасни сматра се да није дао свој пристанак.
- (5) Уговор о преузимању дуга има дејства уговора о преузимању испуњења за време док поверилац не буде дао свој пристанак на уговор о преузимању дуга, као и ако он одбије да дâ пристанак.

Преузимање дуга (2)

- *Случај кад је дуг обезбеђен хипотеком*
- **Члан 447 ЗОО**
- (1) Кад је приликом отуђења неке непокретности на којој постоји хипотека уговорено између прибавиоца и отуђиоца да ће прибавилац преузети дуг према хипотекарном повериоцу, **сматра се да је хипотекарни поверилац дао пристанак на уговор о преузимању дуга ако га на писмени позив отуђиоца није одбио у року од три месеца од пријема позива.**
- (2) У писменом позиву повериоцу се мора скренути пажња на ову последицу, иначе ће се сматрати као да позив није упућен.
- **ЗАКОН О ХИПОТЕЦИ (лех специалис)**
- Дуг према хипотекарном повериоцу може да се пренесе уговором о преузимању дуга обезбеђеног хипотеком између власника и прибавиоца предмета хипотеке, односно уговором између власника, прибавиоца предмета хипотеке и дужника ако власник није хипотекарни дужник.
- Уговор из става 1. овог члана:
- 1) закључује се приликом отуђења предмета хипотеке, у виду посебног уговора или у виду одредбе, односно дела уговора о отуђењу предмета хипотеке;
- 2) **производи правна дејства ако поверилац да свој пристанак у писменом облику.**

Преузимање дуга (3)

- *Промена дужника*

- **Члан 448 ЗОО**

- (1) Преузимањем дуга преузималац ступа на место пређашњег дужника, а овај се ослобађа обавезе.

- (2) Али, ако је у време повериочевог пристанка на уговор о преузимању дуга преузималац био презадужен, а поверилац то није знао нити је морао знати, пређашњи дужник не ослобађа се обавезе, а уговор о преузимању дуга има дејство уговора о приступању дугу.

- (3) Између преузимаоца и повериоца постоји иста обавеза која је дотле постојала између пређашњег дужника и повериоца.

- *Споредна права*

- **Члан 449 ЗОО**

- (1) Споредна права која су дотле постојала уз потраживање остају и даље, али јемства, као и залоге, које су дала трећа лица престају ако јемци и залогодавци не пристају да одговарају и за новог дужника.

- (2) Ако није што друго уговорено, преузималац не одговара за ненаплаћене камате које су доспеле до преузимања.

- *Приговори*

- **Члан 450**

- (1) Преузималац може истаћи повериоцу све приговоре који проистичу из правног односа између пређашњег дужника и повериоца, из кога потиче преузети дуг, као и приговоре које преузималац има према повериоцу.

- (2) Преузималац не може истаћи повериоцу приговоре који потичу из његовог правног односа са пређашњим дужником, а који однос је био основ преузимања.

Приступање дугу

- *Уговор о приступању дугу*
- **Члан 451 ЗОО**
- Уговором између повериоца и трећег, којим се овај обавезује повериоцу да ће испунити његово потраживање од дужника, трећи ступа у обавезу поред дужника.
- *Приступање дугу у случају примања неке имовинске целине*
- **Члан 452 ЗОО**
- (1) Лице на које пређе на основу уговора нека имовинска целина физичког или правног лица, или један део те целине, одговара за дугове који се односе на ту целину, односно на њен део, поред дотадашњег имаоца и солидарно с њим, али само до вредности њене активе.
- (2) Нема правног дејства према повериоцима одредба уговора којом би се искључивала или ограничавала одговорност утврђена у претходном ставу.

Преузимање испуњења

- **Члан 453 ЗОО**
- (1) Преузимање испуњења се врши уговором између дужника и неког трећег којим се овај обавезује према дужнику да испуни његову обавезу према његовом повериоцу.
- (2) Он одговара дужнику ако благовремено не испуни обавезу повериоцу, те овај затражи испуњење од дужника.
- (3) Али он не преузима дуг, нити приступа дугу и поверилац нема никакво право према њему.

ИЗВОРИ:

- Предавања су највећим делом заснована на систематици и материји изложеној у уџбеницима:
- Владимир Водинелић, Грађанско право, Београд 2012
- Драгољуб Стојановић, Оливер Антић, Увод у Грађанско право, Београд 2004.

- **ХВАЛА НА ПАЖЊИ**